

Votants i abstencionistes a les Eleccions Autonòmiques de maig de 2003

Rafael Castelló Cogollos

Ramon Llopis Goig

Jordi Giner Monfort

Universitat de València - Estudi General

1. Introducció

L'objectiu del present text és realitzar una anàlisi descriptiva que ens aporte algunes claus per tal d'entendre millor els resultats de les darreres Eleccions Autonòmiques, celebrades el 25 de maig de 2003 a la Comunitat Valenciana. Aquell dia es celebraven igualment Eleccions Municipals, tanmateix nosaltres ens centrarem en les d'àmbit autonòmic.

En les eleccions autonòmiques del 25 de maig de 2003, es van emetre 168.087 vots més que a les eleccions autonòmiques de 1999, la qual cosa suposa un creixement del 7,4%. Este creixement pot explicar-se per un lleuger increment del cens electoral, inferior al 2% (+61.109), però sobre tot, a partir d'un descens molt pròxim al 10% de l'abstenció (-106.978). Així doncs, en 2003, es va produir una major mobilització dels cens electoral que l'experimentada en 1999. Tanmateix, eixa major mobilització no es va traduir en un canvi significatiu en la correlació de forces entre els partits que es presentaven a les eleccions, tal com resta reflectit a la Taula 1.

Taula 1. Resultats Electorals Autonòmiques 1999 i Autonòmiques 2003

	1999		2003		1999-2003	
Cens Electoral	3.361.989		3.423.098		61.109	
Abstenció	1.082.560	32,2%	975.583	28,5%	-106.978	-3,7%
Vots emesos	2.279.429	67,8%	2.447.515	71,5%	168.087	3,7%
Nuls/Blancs	48.322	2,1%	53.365	2,2%	5.044	0,1%
Vots vàlids emesos	2.231.107	100,0%	2.394.150	100,0%	163.043	0,0%
PPCV	1.085.011	48,6%	1.146.780	47,9%	61.769	-0,7%
PSPV-PSOE	768.548	34,4%	874.288	36,5%	105.740	2,1%
EUPV	137.212	6,1%	154.494	6,5%	17.282	0,3%
BNV	102.700	4,6%	114.122	4,8%	11.422	0,2%
UV	106.119	4,8%	72.594	3,0%	-33.525	-1,7%
ALTRES	31.517	1,4%	31.872	1,3%	355	-0,1%

Font: <http://www.pre.gva.es/argos/archivo/index.html>

Eixa major mobilització de votants provoca, certament, que totes les opcions, vegen incrementada la seua presència en termes absoluts respecte a 1999. Totes excepte UV que perd 33.525 vots i 1,7 punts percentuals. Els màxims moviments es produeixen en les opcions del PPCV i del PSPV-PSOE. Per una banda, és destacable que, malgrat incrementar els seus vots (+61.769), el PPCV perda 0,7 punts de suport relatiu entre la

població valenciana entre 1999 i 2003, mentre que, en l'altra, ens trobem al PSPV-PSOE que incrementa tant els seus vots (+105.740) com el seu pes relatiu (+2.1 punts). Entre estos dos pols de creixement–decreixement, se situen EUPV i el BNV que, pràcticament, mantenen les seues posicions de 1999. En qualsevol cas, com veiem a la Taula 1, els resultats de maig de 2003 dibuixen un panorama d'extrema estabilitat en el panorama polític valencià quan els comparem amb la situació sorgida de les de 1999.

Esta estabilitat resultant en el panorama polític valencià de les eleccions de maig de 2003, tanmateix, pot amagar alguns aspectes de certa rellevància que, en la seua descripció, ens ajuden a entendre el sentit dels resultats. Les dimensions d'estos canvis ens assenyalen el elements per a estructurar el contingut de les pàgines següents.

En primer lloc, tenim que el cens electoral experimenta un canvi quantitatiu relativament molt limitat (2%), però caldria saber si la seua composició interna també experimenta la mateixa estabilitat. En el següent apartat farem una lleugera revisió de les principals característiques sociodemogràfiques de la població valenciana i la seua evolució entre períodes electorals.

En segon lloc, hi ha una de les opcions que tenen els electors que destaca per la seua variació, en superar una taxa de canvi del –10%. L'abstenció electoral en els comicis del 25 de maig de 2003 presenta un diferència significativa respecte a l'abstenció de les eleccions del 1999. Dediquem el tercer dels apartats a la descripció de les característiques de la població que es va abstenir el 25 de maig.

En tercer lloc, la distribució de vots entre les diverses opcions electorals es manté dintre d'uns marges de gran estabilitat. Tanmateix, entre 1999 i 2003, a banda del manteniment de certs nivells de fidelitat a cada opció, també es produïxen transferències de votants d'unes opcions a altres, així com la desmobilització de certs votants que es giren cap a l'abstenció, o la mobilització dels que s'havien abstenut i ara, no obstant, han votat. El quart apartat el dediquem a l'anàlisi específica dels votants.

Estos dos últims apartats els desenvoluparem a partir de l'anàlisi de dades d'enquesta, única font possible d'este tipus d'informació. Així fem ús de les informacions aportades per l'Estudi número 2519 del CIS (Centro de Investigaciones Sociológicas, adscrit al Ministeri de la Presidència del Govern de l'estat), a qui hem d'agrair que ens permeta la utilització de les seues bases de dades. Este estudi postelectoral es basà en una enquesta de 958 entrevistes en l'àmbit de la Comunitat Valenciana¹. Amb tot, el tamany de la

¹ L'univers fou la població major de edat d'ambdós sexes. S'aplica una afixació de tipus proporcional i els punts de mostreig (municipis) arribaren a 48. El procediment de mostreig fou polietàpic, estratificat per conglomerats, amb selecció de les unitats primàries de mostreig (municipis) i de les secundàries

mostra limita les possibilitats d'anàlisi i ens aconsella certa cautela respecte a la significativitat d'alguna de les distribucions obtingudes, sobre tot pel que fa al perfil dels votants, ja que la subdivisió en successives submostres reduïx encara més el seu tamany. És per això que en l'anàlisi d'estos aspectes farem ús de la informació facilitada pels residus tipificats pel que fa a la significativitat de les diferències observades a la mostra. Malgrat tot, hi ha aspectes que resulten rellevants, i gran part de la informació facilitada és d'extrema utilitat.

Finalment, tancarem estes pàgines amb l'extracció de les principals conclusions a què podem arribar en cadascun dels apartats.

2. Principals canvis a l'estructura social de la població valenciana

En este primer apartat analitzarem els canvis de la població valenciana entre 1995 i 2003 respecte a tres eixos principals. En primer lloc pel que fa als aspectes demogràfics, és a dir, a la distribució de la població per edat i sexe. En segon lloc ens centrarem en els aspectes educatius i la seua incidència sobre la població per edats i sexes, i finalment vorem quina és la composició del mercat de treball en els últims huit anys. Tot això ens servirà per a avaluar d'alguna manera els canvis numèrics dels estrats socials, que ens poden ajudar a entendre millor alguns canvis o estabilitats electorals.

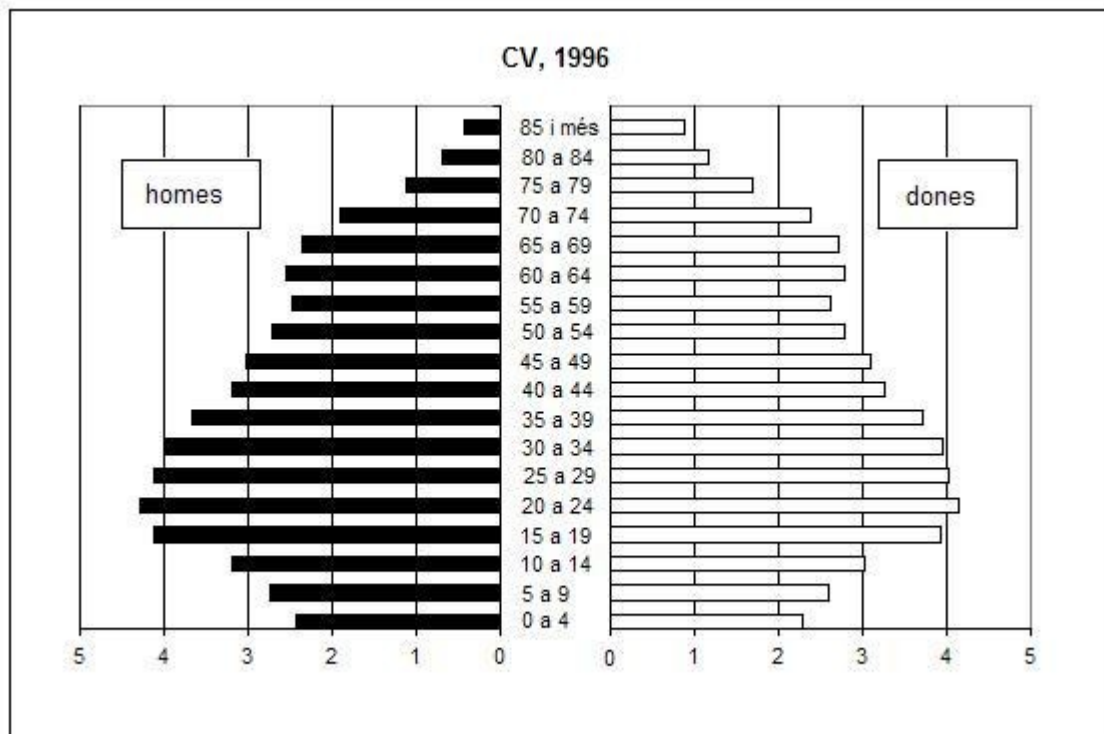
2.1. Estructura demogràfica

La població valenciana ha crescut en els últims anys, tot i les alarmes de decreixement que s'han vingut escoltant. En termes absoluts s'ha passat de 4.009.329 valencianes i valencians en el padró de 1996 a 4.470.885 en el de 2003. Segons les dades de què disposem, l'increment més significatiu es va produir entre els anys 2001 i 2002, amb un augment del 3,9%, això és, uns cent seixanta mil habitants més. El comportament demogràfic de la població valenciana, que segueix rondant el 10% del total de l'Estat espanyol, assenyala el territori valencià com una zona d'alt creixement poblacional. De fet, l'any 2002 l'increment de la seua població representa el 22,7% del creixement total de l'Estat, tot i que la principal explicació d'este creixement la trobem en la immigració.

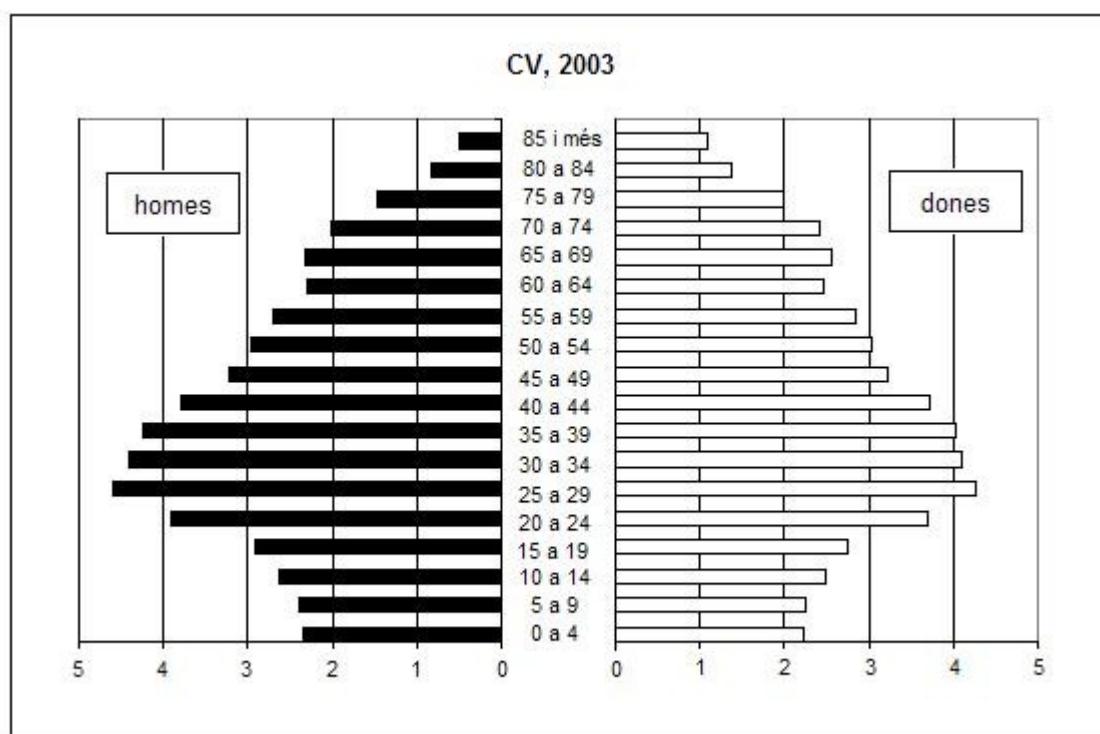
(seccions) de forma aleatòria proporcional, i de las unitats últimes (individus) segons rutes aleatòries i quotes d'edat i sexe. Els estrats es formaren segons la grandària de l'hàbitat, dividit en 7 categories: menys o igual a 2.000 habitants; de 2.001 a 10.000; de 10.001 a 50.000; de 50.001 a 100.000; de 100.001 a 400.000; de 400.001 a 1.000.000, i més de 1.000.000 d'habitants. El treball de camp es realitzà entre el 29 de maig i el 26 de juny de 2003. Els qüestionaris s'aplicaren mitjançant entrevista personal als domicilis. L'error mostral, para un nivell de confiança del 95,5% (dos sigmes), un $p = q$, i baix el supòsit de mostreig aleatori simple, és de $\pm 3,2$.

Este creixement s'ha produït de forma desigual en el territori, en benefici de les comarques costaneres, més al sud que al nord, i concentrat en les ciutats mitjanes. També s'ha traduït en diferents efectes demogràfics que tot seguit tractarem de desenvolupar, centrant-nos en les cohorts que es troben implicades en el procés electoral, és a dir, els majors de 18 anys.

En termes generals podem dir que la població valenciana es troba immersa en un procés d'envelliment, fruit de l'encreuament entre una major esperança de vida (sobre els 78 anys de mitjana segons càlculs de 1998) i el decreixement dels naixements. L'efecte més immediat és l'increment de les cohorts de major edat, especialment les femenines. Mitjançant les piràmides de població, es poden apreciar estos dos fenòmens demogràfics. També podem observar com s'han eixamplat les cohorts intermèdies, degut al procés migratori que hem viscut en els últims anys. L'arribada s'ha notat més en les xifres dels homes, cosa que desequilibra la piràmide cap a l'esquerra, molt més del que caldria esperar si haguera predominat el creixement vegetatiu.

Font: INE i elaboració pròpia

Font: INE i elaboració pròpia

Pel que fa a l'estructura més en detall de la població en funció de l'edat hem de dir que el major creixement s'ha concentrat en el grup d'edat entre els 18 i 44 anys, que ha passat de suposar el 41,7%, de la població total, a un 43,1%. Com a efecte de l'increment de l'esperança de vida està augmentant fins i tot la cohort de 85 anys i més, que ha passat d'1,3 a 1,6%. Proporcionalment també ha crescut la població total que entra dins les cohorts amb dret a vot, des d'un 79,1 a un 82,4%. Esta última dada s'ha de prendre amb precaució, perquè pot estar indicant-nos l'arribada de contingents d'immigrants que, tot i constar als padrons, no tenen dret a vot.

Per sexes, l'increment de la primera gran cohort (18 a 44 anys) és bàsicament masculí, mentre que per a la segona cohort i successives, tant els increments com els números absoluts són majors per a la població femenina. Això es deu, almenys en part, a la major esperança de vida de les dones, que en 1998 es situava entorn als 82 anys, set anys per damunt de l'esperança de vida dels homes. La població de dones en edat de votar ha passat d'estar dos punts i mig per damunt de la dels homes en 1996 a només un punt i mig en 2003. Això suggerix una pèrdua d'importància del total de dones entre l'electorat, degut a l'increment ressenyat de les cohorts més joves.

Taula 2. Percentatges de població en edat de votar per sexe i edat

	18-44 anys	45-64 anys	65-84 anys	85 anys i més	Total
Homes					
1996	21	10,7	6,1	0,4	38,2
1999	21,3	11	6,5	0,5	39,3
2003	22,2	11,2	6,6	0,5	40,5
Dones					
1996	20,8	11,3	8	0,9	41
1999	20,9	11,4	8,4	1	41,7
2003	21	11,6	8,4	1,1	42,1

Font: INE i elaboració pròpia

Podem elaborar un índex d'envelliment del cens electoral mitjançant la comparació de les dues cohorts de més edat (les de huitanta anys endavant) amb les de menys edat (de dihuit a vint-i-set anys). El resultat de l'índex serà un número entre 0 i 1 que, com més proper a la unitat siga, ens indicarà un major envelliment del cens, i per tant, que les dues cohorts de referència s'igualen –amb les implicacions electorals que això puga tindre. Així, l'índex d'envelliment censal per a 1996 és de 0,19 i de 0,25 per a 2003. Estos resultats s'han d'interpretar com a un progressiu envelliment del cens electoral, provocat per un augment de les cohorts de més edat d'unes proporcions superiors al que s'ha donat en les cohorts de menys edat. Estos índexs són més reveladors quan els calculem per sexes per a les mateixes dates de referència. Així, l'any 1996 els homes presenten un índex d'envelliment censal de 0,13, per un 0,25 en el cas de les dones. Només set anys després, l'índex d'envelliment censal masculí ha pujat al 0,17, però el femení arriba ja al 0,33.

Igualment, podem calcular un índex de feminitat del cens que ens indique quina és la situació per sexes. El càlcul es fa dividint la quantitat de dones per la d'homes, de tal manera que si el resultat és inferior a la unitat, ens trobem davant una població amb predomini de dones, mentre que si és superior a u, el número d'homes serà superior. En termes generals els índexs de feminitat censal han anat a la baixa, des d'un 1,07 en 1996 fins a 1,04 en 2003, una situació que, en gran part es deu a la recuperació de la cohort entre els 18 i els 44 anys. En els casos que hem vist abans, l'índex de feminitat de les cohorts entre 18 i 27 anys en 1996 era de 0,97, això és, predomini de població masculina, encara que la cohort que comprén els huitanta anys i més dóna 1,87, és a dir, la població femenina gairebé dobra la masculina, com a efecte de la major esperança de vida que la caracteritza. L'any 2003 la tendència en les cohorts inferiors s'ha mantingut poc més o menys, amb un índex de 0,94, igual que en les cohorts de més edat, on l'índex de feminitat s'ha mantingut en l'1,86.

Tots estos canvis de l'estructura d'edat i sexe de la població valenciana es veuen molt afectats per l'afluència de població immigrada, entre la qual hi ha una sobrerepresentació d'homes joves.

2.2. Població i nivells educatius

Les dades de què disposem pel que fa a nivells educatius són més limitades que les de la població per edat i sexe. Mentre les de població són recollides per censos i padrons, amb la qual cosa es pot conèixer l'evolució any a any, les de nivells educatius són recollides, bé pel cens, amb una amplitud considerable, bé per les Enquestes de Població Activa, de tal forma que es considerarien extrapolables a la població de referència. Hem decidit d'analitzar l'evolució dels nivells d'estudi de la població valenciana major de 16 anys a partir dels dos últims censos, que són el de 1991 i el de 2001. La codificació que s'utilitza és la següent: s'entén que el "segon grau" inclou ESO, EGB, Batxillerat Elemental, Batxillerat superior, FP Grau Mitjà i FP Superior, mentre que el "tercer grau" inclouria Diplomatura, Llicenciatura i Doctorat.

En termes generals podem dir que el nivell educatiu de la població valenciana no ha fet més que augmentar: d'una banda hi ha hagut un procés des de la base pel qual s'ha reduït un 29% el nombre relatiu d'analfabets. Major ha sigut la reducció de la població sense estudis, que ha disminuït un 43,3% i de primer grau amb un decrement del 27,7%. En la part alta dels nivells educatius el que s'ha donat és un procés de qualificació pel qual l'educació de segon grau s'ha incrementat un 43,4% entre la població valenciana, i gairebé assolix la xifra de la meitat de la població amb estudis de segon grau. D'altra banda, el nivell educatiu que més ha crescut és el de tercer grau, que arriba a sobrepassar l'11% de la població, amb un augment en deu anys de més del 75%.

Per sexes trobem algunes diferències significatives que ens han de fer reflexionar. D'una banda tenim uns nivells d'analfabetisme en dones que doblen els dels homes, amb dades que s'acosten al 20% en les cohorts de més edat. El mateix esquema es reproduïx en la població sense estudis, i en els estudis de primer grau. En el cas dels estudis de segon grau es donen dues situacions diferents: pel que fa a les cohorts de més edat, ens trobem amb una població masculina amb educació de segon grau que dobla en nombre a la femenina. Per contra, en la part baixa de la taula, entre les cohorts més joves, hi ha major presència de les dones: l'any 2001, tot i decreïxer un punt respecte al cens anterior, el 83,4% de les dones de 16 a 19 tenen estudis de segon grau, mentre que els homes de la mateixa cohort cauen fins a quatre punts per a situar-se en un 74,7% l'any 2001. Este esquema, però, no es reproduïx en la resta de cohorts analitzades. Pel

que fa a educació de tercer grau, el canvi ha estat patent des de 1991, any en què en termes generals no es sobrepassava el 7% en total, fins al punt que deu anys després el nivell ha arribat a l'11,9%. Les dones han sigut les protagonistes d'este canvi: en 1991 ja suposaven majoria de les titulades de tercer grau, si més no fins als trenta-cinc anys (cosa que situa el principi del punt d'inflexió). En 2001, la dinàmica s'ha mantingut i fins i tot s'ha accentuat: d'una banda en el total ja predomina el sexe femení, que guanya per unes dècimes. D'altra banda, les dones dominen en el camp del tercer grau fins als quaranta-quatre anys, però, l'avantatge ha pres unes formes no vistes fins ara. Un bon exemple pot ser la cohort de 16 a 19 anys, on l'índex de feminitat s'aproxima a l'1,8, això és, gairebé el doble de dones que d'homes en educació superior. A partir dels 45 anys, l'esquema de l'educació de tercer grau reproduïx en 2001 allò que s'havia vist fins fa poc: els homes són els protagonistes, més com més avancem en les cohorts, fins arribar a un índex de feminitat de 0,35 en la cohort de 85 anys i més.

Taula 3. Percentatges de nivells educatius per sexe, 1991-2001

		Analfabets	Sense estudis	Primer grau	Segon grau	Tercer grau	Total
1991	Homes	1,69	19,80	34,94	36,10	7,47	100
	Dones	4,83	22,98	34,22	31,85	6,12	100
2001	Homes	1,38	10,82	24,92	51,27	11,62	100
	Dones	3,27	13,47	25,08	46,04	12,14	100

Font: INE i elaboració pròpia

Per tant, en l'àmbit educatiu hem assistit a uns canvis bastant rellevants. Uns canvis que apunten cap a la millora constants dels nivells educatius mitjans de la població valenciana, amb un especial èmfasi entre la població femenina.

2.3. Població i mercat de treball

Tot seguit analitzarem els canvis que s'han efectuat en la població valenciana respecte al mercat de treball i la situació econòmica dels seus habitants. Per tal de poder-ho fer hem consultat l'Enquesta de Població Activa (EPA) que oferix l'Institut Nacional de Estadística, representativa de la població de què és mostra².

Pel que fa a la població activa, és a dir, aquelles persones que declaren estar en disposició de treballar, estiguen ocupats o en l'atur, l'evolució ha sigut clarament a l'alça, i l'augment més important correspon al període 1999-2000. Per sexes hi ha igualment un augment de les xifres totals, encara que seguix donant-se una diferència substancial entre el total masculí i el femení. En canvi, la tendència que dibuixen les

² Quan parlem de totals anuals hem de precisar que s'han establert a partir de la mitjana aritmètica de les xifres que cada trimestre publica l'INE. S'ha de fer constar que el canvi metodològic realitzat a l'any 2000 fa que les noves dades, des de 2001, no siguen homogènies amb les d'abans.

dues corbes és favorable a les dones, que en huit anys han augmentat un 26%, front a un 17,2% dels homes.

La població ocupada ha seguit la mateixa lògica any rere any, a uns increments al voltant del 3 al 5%, encara que arriba al seu màxim (7,1%) en 1999, precedit per dos anys d'importants increments. Per sexes es torna a donar la diferència que hem assenyalat en la població activa, de forma que mentre la taxa d'ocupació masculina s'ha incrementat un 29% des de 1995 a 2003, la taxa femenina ho ha fet un 56%. Tot i això, en termes absoluts la població ocupada femenina encara està unes quatre-centes mil persones per baix.

El número de persones en l'atur ha anat a menys des de l'any 1995 fins l'any 2001 en què torna a créixer (sense tindre en compte el canvi metodològic, que afecta a la baixa el nombre d'aturats, en benefici dels inactius). També en el cas de l'atur existix un comportament diferenciat entre la població masculina i la femenina, tot i que les dues han disminuït des de 1995. Així, el total de població en atur és major entre les dones, encara que sembla que tendisca a reduir-se progressivament en les últimes onades de l'EPA. Per edats s'ha de dir que s'ha donat un retrocés en l'atur entre els homes en conjunt i les dones menors de 25 anys, però això no es complix en les cohorts femenines majors de 25 anys, que ha augmentat durant el període estudiat.

Taula 4. Relació amb l'activitat, 1995-2003 (en milers de persones)

	Actius	Ocupats	En l'atur	En l'atur que busquen primera feina	Inactius
1995	1.660,7	1.287,5	373,2	68,2	1.467,9
1996	1.693,1	1.326,1	366,9	71,8	1.496,1
1997	1.721,5	1.377,8	343,7	68,2	1.498
1998	1.747,8	1.458,6	289,1	64,6	1.511,6
1999	1.779,4	1.535,2	244,2	46,4	1.521,3
2000	1.857,9	1.644,1	213,8	32,9	1.502,5
2001	1.899,6	1.723,4	176,2	22,7	1.523,9
2002	1.950,7	1.749,6	201,1	24,6	1.521,5
2003	2.002,4	1.785,9	216,5	21,1	1.508,7

Font: INE i elaboració pròpia

Pel que fa als inactius, el nombre total ha anat en augment fins l'any 1999, quan alcança un primer màxim, que serà superat l'any 2001. La seua composició es nodrix bàsicament de jubilats, grup que no ha deixat d'augmentar. El segon grup en importància el compona la població que realitza feina domèstica, col·lectiu que, contràriament a l'anterior no ha deixat de disminuir amb el pas del temps. El tercer grup el componen els estudiants, que van créixer fins l'any 1999, amb lleugers recessos, però que han caigut a un nivell inferior al de 1995. En el cas dels últims dos grups pot

constatar-se un efecte eixida quan hi ha facilitats per a incorporar-se al mercat laboral, i un efecte retorn quan la situació és la contrària, efecte més visible quan el procés s'analitza al detall, trimestre per trimestre.

Taula 5. Població inactiva, 1995-2003 (en milers de persones)

	Estudiant	Jubilat o pensionista	Treball domèstic	Incapacitat permanent	Altres	Total
1995	1.467,9	248	574,9	534	62,6	48,4
1999	1521,3	270,6	612,4	516,8	82,9	38,7
2003	1508,7	240,3	628,8	497,8	112,1	29,8

Font: INE i elaboració pròpia

Els censos són una eina que també ens pot servir per a analitzar el mercat de treball, especialment en allò que té a veure amb la situació professional de la població, característiques que no arrepleguen els padrons. Així, hem fet servir novament els censos de 1991 i 2001 per analitzar este punt. L'evolució mostra, a banda de l'augment dels ocupats en quasi mig milió de persones, una distribució interessant: d'una banda ha augmentat tant el número absolut com el percentatge d'empresaris amb assalariats, amb una participació de la dona molt important, que tot i doblar-se en números absoluts, no arriba encara a suposar un terç del total d'empresaris amb assalariats. Els empresaris sense assalariats han augmentat en números absoluts, però representen una menor proporció dins la distribució de l'any 2001. El paper de la dona ha estat molt important, fins al punt que ha passat d'un 25% a gairebé un 32% del total d'empresaris sense assalariats.

Entre els assalariats es dona una diferenciació entre fixes (als quals s'afegixen en 2001 els indefinits) i eventuais. Entre els primers destaca l'evolució del total absolut, i novament el paper de la dona en el canvi, que en 2001 suposava ja un 36,4% dels assalariats fixes. Ara bé, si interpretem les dades en relació al comportament per sexes, observem que front a un total de 20,6% d'homes empresaris, amb o sense assalariats, figura un escàs 12,5% de dones empresàries. La situació entre els assalariats és la contrària: mentre els homes assalariats són un 76,9%, les dones sumen un 86,4%, amb unes xifres d'eventualitat del 35% de les ocupades.

Taula 6. Ocupats per situació professional i sexe, 1991-2001

	1991			2001		
	Ambdós sexes	Homes	Dones	Ambdós sexes	Homes	Dones
Empresaris amb assalariats	74.347	61.357	12.990	118.074	89.244	28.830
Empresaris sense assalariats	157.852	117.033	40.819	161.726	109.671	52.055
Membres de	12.490	9.685	2.805	6.293	4.306	1.987

cooperatives						
Ajudes familiars	13.038	6.254	6.784	8.303	3.180	5.123
Assalariats fixes o indefinits	595.047	422.864	172.183	918.051	584.107	333.944
Assalariats eventuais	380.557	243.223	137.334	502.578	275.534	227.044
Altres situacions	11.602	5.861	5.741
Total	1.244.933	866.277	378.656	1.715.025	1.066.042	648.983

Font: INE i elaboració pròpia

Per últim, no hem volgut tancar este ràpid repàs per l'estructura demogràfica valenciana sense vore la distribució dels ocupats per sectors econòmics. Hi ha una progressiva pèrdua d'importància del sector agrícola, al qual han girat l'esquena els joves, i on el número de dones es manté constant. La indústria ha augmentat en població ocupada, però s'ha quedat en el 22,8% dels ocupats en 2003, i per tant ha perdut pes en la distribució dels ocupats. La construcció ha sigut el protagonista del canvi, en tant que gairebé s'ha doblat en els huit anys que hem pres de referència. La dona segueix estant pràcticament fora del sector construcció, encara que creix a poc a poc. Per últim, el sector serveis és el que més població ocupa proporcionalment, vora el 60% del total d'ocupats. A més, en l'última onada de l'EPA ja són més que els homes les dones ocupades en el sector serveis, tendència que venien apuntant des de l'any 2000 les cohorts entre els 25 i 55 anys.

Taula 7. Ocupats per sector econòmic (en milers de persones)

Sector	Any	Homes	Dones	Total
Total	1995	845,6	441,9	1287,4
	1999	983	552,3	1535,2
	2003	1096	689,9	1785,9
Agricultura	1995	78,5	15,2	93,6
	1999	64,8	13,7	78,5
	2003	52,8	15,4	68,2
Indústria	1995	258,3	95,1	353,3
	1999	280,2	100,3	380,5
	2003	288,6	118,7	407,3
Construcció	1995	115	5,1	120,1
	1999	153,4	8,3	161,8
	2003	219,8	11,7	231,5
Serveis	1995	393,9	326,6	720,5
	1999	484,6	430	914,5
	2003	534,9	544,1	1.078,9

Font: INE i elaboració pròpia

3. L'abstenció electoral a la Comunitat Valenciana

En este apartat es realitza una anàlisi de l'abstenció electoral a la Comunitat Valenciana i, en concret, ens centrarem en la intensitat abstencionista, en les raons de l'abstenció, així com en els motius pels quals no es va votar. Prèviament però, convé vore com ha

evolució al llarg dels darrers vint anys el que és un dels fenòmens polítics més complexos.

En les eleccions autonòmiques del 25 de maig de 2003, l'índex de participació fou del 71,5%. Això significava una abstenció del 28,5, per tant quasi quatre unitats percentuals menys que la obtinguda en els anteriors comicis d'àmbit autonòmic de 1999, en els que amb un 32,2% s'havia arribat al punt més alt de la recent història democràtica valenciana, tot superant el milió d'abstencionistes.

En la taula 8, pot observar-se l'evolució de l'abstenció al llarg de sis comicis autonòmics. Estes dades permeten assenyalar que quan l'elector percep en el clima d'opinió una possibilitat real de canvi, l'abstenció es reduïx considerablement. En les eleccions de 1987, en les que hi havia més incertesa a l'ambient electoral i en les quals el PSPV-PSOE va perdre la majoria absoluta que havia obtingut en 1983, l'abstenció fou la segona més baixa, en situar-se en el 25,5%. En 1995, quan el PPCV obté la primera victòria electoral en la Comunitat Valenciana, l'abstenció fou la més baixa de tota la serie (24%), el que mostra que la percepció de possibilitat de canvi activà la participació electoral de la ciutadania. En este sentit, l'ampla certesa de victòria del PPCV que regnava en 1999, tan sols quatre anys després d'haver-se obtingut la participació electoral més elevada (1995), tingué com a resultat l'abstenció màxima de tota la seqüència: era socialment molt evident qui anava a guanyar aquelles eleccions.

Taula 8. Evolució de l'abstenció electoral a la Comunitat Valenciana

Eleccions	Cens	Abstenció	%	Votants	%
1983	2.654.967	723.825	27,3	1.931.142	72,7
1987	2.727.703	696.822	25,5	2.030.881	74,5
1991	2.916.465	897.054	30,8	2.019.411	69,2
1995	3.131.187	750.577	24,0	2.380.610	76,0
1999	3.361.989	1.082.184	32,2	2.279.805	67,8
2003	3.423.098	975.436	28,5	2.447.662	71,5

Font: <http://www.pre.gva.es/argos/archivo/index.html>

3.1. L'abstenció electoral en les eleccions autonòmiques de maig de 2003

En preguntar a la població valenciana major d'edat per la regularitat amb la que participa en els comicis de caire autonòmic, prop de tres quartes parts (74,7%) s'autodefinix com a "votants constants o freqüents" (vore taula 9), perquè afirmen participar sempre o quasi sempre en les eleccions autonòmiques a l'àmbit valencià. Este percentatge es situa molt a prop del que seria la mitjana real de participació electoral en

les sis eleccions autonòmiques (72%). Per altra banda, un 12,8% de la mostra afirma votar només algunes vegades, raó per la qual l'hem anomenada “abstencionistes esporàdics”, mentre que un 12,5% del cens electoral declara no votar mai o quasi mai, la qual cosa els convertix en “abstencionistes constants”.

La taula 9 mostra el comportament electoral dels tres tipus de votants en les recents eleccions autonòmiques de maig de 2003. En termes generals es pot comprovar que cadascun dels tres components de la tipologia s'ha comportat bastant coherentment amb l'autodefinició que fa de sí mateix. En primer lloc, entre els “votants constants”, un 88,6% anà a votar i votà. Entre els que no votaren, el major percentatge se l'enduen els que no anaren perquè no pogueren (7,2%). En segon lloc, els “abstencionistes esporàdics” s'han decantat en bona mesura per l'abstenció (45,9%), si bé cal recalcar que un 29,4% votà i un 22,4% no va poder anar a votar. Per últim, la major part dels “abstencionistes constants” feu honor al nom que li hem atorgat i optà per no votar (71,6%).

Taula 9. Participació en les eleccions autonòmiques de 2003 segons autodefinició com a votant

En les eleccions a les Corts Valencianes del 25 de maig de 2003:	Autodefinició com a votant d'eleccions autonòmiques			Total (100%)
	“Votant constant o freqüent” (<i>Vota sempre o quasi sempre</i>) (74,7%)	“Abstencionista esporàdic” (<i>Vota només algunes vegades</i>) (12,8%)	“Abstencionista constant” (<i>No vota mai o quasi mai</i>) (12,5%)	
Va anar a votar, i votà	88,6	29,4	10,1	71,5
Va anar a votar, i no va poder fer-ho	0,8	2,8	1,8	1,1
No va anar a votar perquè no va poder	7,2	22,0	16,5	10,2
Va preferir no votar	3,5	45,9	71,6	17,2
<i>Total</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Font: CIS, Estudi 2519 i elaboració pròpia.

Dades en percentatges.

3.2. Perfil dels abstencionistes en les eleccions autonòmiques de maig de 2003

Amb l'objectiu de determinar la incidència diferencial de l'abstenció electoral en relació amb les principals variables de l'estructura social, en este apartat s'oferix una anàlisi de taules de contingència amb la prova de residus tipificats. Només farem referència a aquelles variables que l'anàlisi de residus tipificats ha revelat com a estadísticament significatives.

Els segments amb major taxa d'abstenció es troben fortament relacionats amb les variables d'edat: els menors de 25 anys, amb una abstenció del 41,6% i aquells amb edats entre 35 i 44 anys, amb el 38,5%, són els dos grups d'edat que presenten unes

taxes d'abstenció més elevades. També cal mencionar el fet que aquells que en termes ideològics s'autoposicionen al centre del continu ideològic esquerra-dreta³, tenen una abstenció propera al 40% (en concret del 39,2%). Si pel que fa a l'edat el resultat pot explicar-se fent referència al major desinterés dels sectors més joves envers la política (relacionat, potser, amb qüestions de cycle vital i/o amb qüestions de desvinculació col·lectiva), en allò tocant a l'autoposicionament ideològic de centre, o bé es tracta de individus que degut a la seua indefinició ideològica tampoc no troben l'opció política adient, o bé estem davant d'una actitud reincident d'indefinició que dóna consistència ideològica a la seua abstenció electoral.

En quart lloc, aquells amb un nivell d'estudi secundaris, tenen una taxa del 36% i són també un dels grups amb més elevada abstenció. Per últim, els que es troben en situació laboral activa (34,2%) i, més en concret, els assalariats eventuais o interins (35,8%), constitueixen la resta de col·lectius amb taxes d'abstenció significativament superiors a la mitjana. Podríem dir, per tant, que la joventut, la activitat laboral i un nivell d'estudis secundaris són els trets més associats a l'abstenció.

En quant als grups menys abstencionistes, és a dir, més participatius, ens trobem fins a cert punt el revers del que s'acaba de veure respecte als més abstencionistes. Els més participatius són la població de major edat, en situació laboral inactiva i amb els nivells d'estudis més baixos.

Taula 10. Perfil dels més i els menys abstencionistes en les autonòmiques de maig de 2003

"Els més abstencionistes"		"Els menys abstencionistes"	
<i>Segment de població</i>	<i>Taxa d'abstenció</i>	<i>Segment de població</i>	<i>Taxa d'abstenció</i>
Menors de 25 anys	41,6	Sense estudis	15,3
Ideologia de centre	39,2	Jubilat o pensionista	14,0
Entre 35 i 44 anys	38,5	Estudis primaris sense acabar	13,5
Estudis secundaris	36,0	Més de 64 anys	13,1
Assalariat eventual o interí	35,8	Entre 55 i 64 anys	11,2
Situació laboral activa (treball)	24,2		

Font: CIS, Estudi 2519 i elaboració pròpia. Dades en percentatges.

Es tracta dels percentatges significativament diferents a la mitjana, en aplicar la prova de residus tipificats a les taules de contingència de l'abstenció.

³ L'escala oferida a l'entrevistat va d'1 (esquerra) a 10 (dreta). L'assimetria d'esta escala (el 5 no ocupa ben bé el centre, que està al 5,5), ens porta a recodificar l'1 com 'extrema esquerra', el 2 i 3 com 'esquerra', el 4 com a 'centre esquerra', el 5 com a 'centre', el 6 com a 'centre dreta', el 7 i 8 com a 'dreta' i el 9 i 10 com 'extrema dreta'.

Efectivament, l'edat juga el paper més important en la caracterització dels grups menys abstencionistes: les dues taxes més baixes apareixen entre els individus amb edats compreses entre els 55 i els 64 anys (11,2% d'abstenció), i entre els majors de 64 anys (13,1% d'abstenció). En segon lloc, s'ha de fer al·lusió a la variable nivell d'estudis, perquè entre els menys abstencionistes apareixen els que no tenen cap tipus d'estudis (15,3% d'abstenció) i aquells amb estudis primaris sense acabar (13,5% d'abstenció). Esta mancança d'estudis, a l'igual que la situació de jubilat o pensionista (14% d'abstenció), són, en definitiva, circumstàncies molt relacionades amb els grups de població de major edat, fonamentalment aquells que tenen més de 64 anys.

El fet que la taxa d'abstenció d'estos grups siga quasi tres vegades inferior a la dels menors de 25 anys permet confirmar, una vegada més, que la població de més edat dona més importància a la participació electoral. Tenint en compte que es tracta de persones nascudes abans de 1950, socialitzades en ple període franquista, podem entendre la seua major participació com un element inherent al propi procés de construcció de la democràcia, en la que van participar, després d'un llarg període sense tindre drets (i se'n recorden). També, però, cap plantejar-se la possibilitat que, en tractar-se de poblacions econòmicament dependents de l'estat per raons d'edat, la seua major participació siga la traducció que fa la població d'esta edat de la seua major dependència dels resultats.

3.3. Les raons de l'abstenció: causes adduïdes per tipus d'abstenció

L'abstenció electoral, que en termes globals arribà al 28,5% en les passades eleccions autonòmiques, pot englobar-se en dos tipus: la que prové d'aquells que declaren que preferiren no votar (17,2% del total de la mostra, la qual cosa significa al voltant de 589 mil electors), i la que prové d'aquells que afirmen no haver pogut votar (11,3% del total, és a dir, uns 387 mil electors). A la vegada, estos últims encara poden dividir-se en dos tipus: els que anaren a votar però no pogueren fer-ho (1,1%) o no anaren a votar perquè no pogueren (10,2%). A continuació s'analitzen les raons per les quals ambdós perfils d'abstencionistes no participaren en les eleccions autonòmiques de 2003.

Respecte al segment de població que preferí no votar en les eleccions autonòmiques de maig de 2003, cal assenyalar que un 17,5% afirma que mai vota en este tipus d'eleccions; en segon lloc, per a prop d'un quaranta per cent, en concret un 37,7%, la decisió abstencionista fou presa amb bastant temps d'antelació; i, en tercer lloc, també és elevat el percentatge dels que afirmen haver-ho decidit tot just abans de la campanya electoral: 18,8%. Per tant, pot dir-se que un 74% dels que preferiren no votar, havia decidit no fer-ho abans que començara el període de campanya electoral. En termes de

total poblacional, estos tres col·lectius suposen un 3%, 6,5% i 3,2%, és a dir, que sumen un 12,7% del conjunt del cens electoral, o el que és el mateix: uns 435 mil electors.

Als percentatges anteriors s'ha d'afegir el dels que prengueren la decisió de no votar uns dies abans de les eleccions, és dir, en plena campanya electoral (un 14,3% dels que preferiren no votar i, per tant, un 2,5% del cens electoral), i els que dubtaren entre votar o no fins l'últim moment (un 11,7% dels que preferiren no votar i un 2% del cens electoral).

Taula 11. Quan va decidir que no anava a votar?

	*	**
Mai vota en eleccions autonòmiques	17,5	3,0
Ho va decidir fa bastant temps	37,7	6,5
Ho va decidir abans de la campanya electoral	18,8	3,2
Ho va decidir uns dies abans d'eleccions, en plena campanya	14,3	2,5
Dubtava entre votar o no fins l'últim moment	11,7	2,0
Total	100	17,2

Font: CIS, Estudi 2519 i elaboració pròpia.

(*) Percentatges sobre els que preferiren no votar (17,2% del total mostral).

(**) Percentatge sobre total mostra.

Al llarg de l'entrevista, este mateix col·lectiu d'abstencionistes, que voluntàriament preferiren no votar, fou interrogat per les raons de la seua decisió. La raó adduïda amb més freqüència mencionava el desinterès per la política. Així un 53,2% d'este col·lectiu afirma que no li interessa la política, la qual cosa en termes globals suposa un 9,2% del cens electoral. En segon lloc, un 37,2% dels que voluntàriament s'abstingueren declara haver-ho fet per estar farts de la política i les eleccions i com una forma de mostrar el seu desacord. En termes de total mostral esta resposta té un pes del 6,4%. Per tant, tenim uns 534 mil electors que no voten per raons de distanciament del sistema polític, en general.

En tercer i quart lloc apareixen respostes amb el mateix percentatge. Ambdues respostes tenen a vore amb la desconexió amb els partits polítics: un 30,9% afirma que en realitat dona igual qui guanya els eleccions, i el mateix percentatge afirma que realment no sabia per qui votar, perquè no se sent representat per cap opció política. Sobre el conjunt del cens electoral, estos percentatges suposen un 5,3% en cadascun dels casos.

A continuació, unes altres dos respostes apareixen amb el mateix percentatge. Es tracta d'aquells que afirmen que d'antuvi sabien qui anava a guanyar les eleccions i que, per tant, el seu vot no anava a servir de res. Els que així es manifesten són un 11,7% dels que s'abstingueren voluntàriament, o el que és el mateix, un 2% del total mostral. Els mateixos percentatges són els que trau la resposta de decepció per un partit polític, es

tracta d'aquells que s'han decebut del partit al que varen votar en les anteriors eleccions autonòmiques i que no senten atracció per cap altra opció política. Si afegim esta darrera decepció al distanciament dels partits polítics del darrer paràgraf, tenim que al voltant d'uns 421 mil valencians i valencianes no voten per ruptura amb els partits polítics.

Per últim, un 2,1% considera que les eleccions autonòmiques són poc importants i un 18,1% adduïx raons distintes de les anteriors que no arriba a concretar.

Taula 12. Raons de l'abstenció

	*	**
La política no m'interessa	53,2	9,2
Estic fart de política i eleccions, i vull mostrar el meu desacord	37,2	6,4
En realitat dóna igual quin partit guanye	30,9	5,3
Realment no sabia per qui votar, no em sentia representat per cap partit polític	30,9	5,3
Ja sabia qui anava a guanyar, i el meu vot no serviria de res	11,7	2,0
M'ha decebut el partit a què vaig votar en les eleccions anteriors i cap altre m'atrau suficientment	11,7	2,0
Les eleccions autonòmiques són poc importants; les generals són les importants	2,1	0,4
Altres raons diferents de les anteriors	18,1	3,1
Total	<i>100</i>	<i>17,2</i>

Font: Elaboració pròpia a partir de E-2519 CIS.

(*) Percentatges sobre els que preferiren no votar (17,2% del total mostral).

(**) Percentatge sobre total mostra.

Per tractar-se de una pregunta de resposta múltiple, en ambdós casos els percentatges sumen més de 100.

Al respecte d'aquells que afirmen no haver pogut votar en les eleccions autonòmiques de maig de 2003 (11,3% del total) que, recordem-ho, en realitat es tracta de dos col·lectius, els que anaren a votar però no pogueren fer-ho (1,1%) i els que no anaren a votar perquè no pogueren (10,2%), les raons d'indole familiar i l'absència del lloc de la votació el dia de les eleccions són els dos arguments més freqüentment adduïts. Efectivament, un 21,9% contesta que no votà per motius familiars, i el mateix percentatge afirma que es trobava absent. Sobre el conjunt del cens electoral estos dos percentatges equivalen a un 2,5%.

La següent raó que ens trobem a la taula 6 correspon a un 14,3% (1,6% sobre el conjunt mostral total) i inclou el fet de no haver estat inscrit en el cens electoral. A continuació hi ha un 13,3% (1,5% sobre el total) i un 8,6% (1% sobre el total) que al·leguen motius

de salut i treball, respectivament. Per últim, un 5,7% (0,6%) afirma que no sabia on havia d'anar i un 1,9% (0,2%) que no tenia DNI o passaport.

Taula 13. Per quina raó no va poder votar?

	*	**
Per motius familiars	21,9	2,5
Estava absent	21,9	2,5
No estava inscrit al cens electoral	14,3	1,6
Per motius de salut	13,3	1,5
Per motius de treball	8,6	1,0
No sabia on havia d'anar a votar	5,7	0,6
No tenia DNI o passaport	1,9	0,2
Altres respostes	12,4	1,4
Total	100	11,3

Font: CIS, Estudi 2519 i elaboració pròpia.

(*) Percentatges sobre els que anaren a votar però no pogueren fer-ho o no anaren a votar perquè no pogueren (11,3% del total mostrat).

(**) Percentatge sobre total mostra.

Per tant, la immensa majoria de l'abstenció és voluntària, per elecció, i relacionada amb el distanciament de la política, en general, i dels partits polítics, en particular.

3.5. Mobilitat de l'abstenció

Fins ací, s'han analitzat els aspectes sociodemogràfics i comportamentals de l'abstenció en les passades eleccions autonòmiques de maig de 2003. El que resta, per tant, és fer una valoració del seu impacte polític. En este apartat s'examina quin percentatge del vot de cada partit en 1999 ha anat a parar a l'abstenció en maig de 2003, com s'han comportat en maig de 2003 els abstencionistes de 1999, què feren en 1999 els que s'han abstingut en maig de 2003, i per últim, què haurien votat en cas de fer-ho els que s'abstingueren en maig de 2003.

Taula 14. Mobilitat de l'abstenció

Vot en eleccions autonòmiques de maig de 2003	Vot en eleccions autonòmiques de 1999									Total 2003
	PPCV	PSPV PSOE	EUPV	UV	BNV	Altres	En blanc	No tenia edat	Abstenció	
Abstenció 2003	17,2	16,1	28,6	21,4	16,7	25,0	--	46,9	72,9	28,5
Votant 2003	82,8	83,9	71,4	78,6	83,3	75,0	100	53,1	27,1	71,5
Total	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Font: CIS, Estudi 2519 i elaboració pròpia.

Dades en percentatges.

La taula 14 ens mostra que un 72,9% dels que s'abstingueren en 1999 s'han tornar a abstinere de votar en maig de 2003. En quant als nous votants de 2003, és a dir, aquells que han complit la majoria d'edat després de les eleccions autonòmiques de 1999 i

abans de les de maig de 2003, un 46,9% s'ha abstingut de votar, el que sens dubte és una bona confirmació de la major incidència de l'abstenció entre els més joves.

Un altra informació rellevant consistix a analitzar quants dels que en 1999 van votar alguna opció política continuen sent votants (independentment de per qui es decanten), i quants se'n van a l'abstenció. En este sentit crida l'atenció el fet de que un 28,6% dels que en 1999 votaren EUPV se'n van en 2003 a l'abstenció. També és elevat el percentatge de fugida cap a l'abstenció entre els votants d'UV, en concret un 21,4%. La resta estan sempre per sota del 20% i se situen en el 17,2% en el cas del PPCV, en el 16,7% en el BNV, i en el 16,1% en el PSPV-PSOE.

Una altra anàlisi que pot oferir-nos informació rellevant consistix a examinar quin ha sigut en les eleccions autonòmiques de maig de 2003, el comportament dels que en 1999 s'abstingueren de votar. La taula 15 recull eixa informació i revela que un 10,1% ha votat el PPCV, un 8,4% el PSPV-PSOE, un 2,5% EUPV, un 2,5% el BNV i un 1,7% UV.

Taula 15. Comportament en les eleccions de maig de 2003 dels abstencionistes de 1999

<i>Vot en autonòmiques de maig de 2003:</i>	Abstencionistes en les eleccions autonòmiques de 1999
Abstenció	72,9
PPCV	10,1
PSPV-PSOE	8,4
EUPV	2,5
BNV	2,5
UV	1,7
Vot en blanc	1,9
Total	100

Font: CIS, Estudi 2519 i elaboració pròpia.

Dades en percentatges. Base: s'abstingueren en les eleccions autonòmiques de 1999.

Una anàlisi inversa a la que acabem de fer consistix a revisar quin va ser el comportament en les eleccions autonòmiques de 1999 dels que s'han abstingut de votar en maig de 2003. Així es comprova que un 35,4% de l'actual abstenció prové dels que ja s'abstingueren en 1999. Per altra banda, un 18,9% de l'abstenció de maig de 2003 correspon a individus que en 1999 encara no tenien edat per a votar. En quant a les desercions polítiques, un 21,4% de l'abstenció prové dels que havien votat PPCV en 1999 i un 16,9% dels que s'inclinaren pel PSPV-PSOE en aquells comicis.

Taula 16. Què feren en 1999 els que en 2003 s'han abstingut?

Abstenció en eleccions autonòmiques de 2003	Vot Autonòmiques 1999								
	PPCV	PSPV PSOE	EUPV	UV	BNV	Altres	No tenia edat per votar	Abstenció	Total
	21,4	16,9	4,1	1,2	1,2	0,8	18,9	35,4	100

Font: CIS, Estudi 2519 i elaboració pròpia.

Dades en percentatges. Base: abstencionistes en les eleccions autonòmiques de 2003.

Cal preguntar-nos, finalment, què hagueren votat els abstencionistes, en cas d'haver votat. Tot i ser una pregunta impossible, ja que l'abstencionista no vota, majoritàriament per decisió, ens permet captar si hi ha algun biaix partidari entre ells. Així tenim que els que preferiren no votar són, com ja s'ha dit, un 17,2% del cens electoral, i entre ells un 30,4% en cas d'haver votat s'hauria decidit pel PSPV-PSOE, un 26,7% haguera triat el PPCV, un 7,4% EUPV i un 5,9% el BNV. Resulta, per tant, que entre els abstencionistes voluntaris de les autonòmiques de 2003, guanyava el PSPV-PSOE.

Tanmateix entre els que no pogueren votar, que suposen un 11,3% del total mostral, ens trobem a un 42,7% que s'haguera decantat pel PPCV, un 40,7% pel PSPV-PSOE i un 10,1% per EUPV.

Taula 17. Vot potencial dels abstencionistes

	<i>ABSTENCIONISTES QUE PREFERIREN NO VOTAR</i> <i>En cas d'haver votat, per quin partit o coalició ho hauria fet?</i>		<i>ABSTENCIONISTES QUE NO POGUEREN VOTAR</i> <i>Si hagués pogut votar, per quin partit o coalició ho hauria fet</i>		<i>TOTAL ABSTENCIONISTES</i> <i>Vot potencial total dels abstencionistes sobre el total del cens electoral</i>
	(A)	(B)	(C)	(B)	
PPCV	26,7	4,6	42,7	4,8	9,4
PSPV-PSOE	30,4	5,2	40,4	4,6	9,8
EUPV	7,4	1,3	10,1	1,1	2,4
BNV	5,9	1,0	--	--	1,0
UV	3,0	0,5	2,2	0,2	0,7
Altres	3,0	0,5	--	--	0,5
En blanc	23,7	4,1	4,5	0,5	4,6
Total	<i>100</i>	<i>17,2</i>	<i>100</i>	<i>11,3</i>	<i>28,5</i>

Font: CIS, Estudi 2519 i elaboració pròpia.

(A) Percentatge sobre els que preferiren no votar (17,2% del total).

(B) Percentatge sobre total mostra.

(C) Percentatge sobre els que anaren a votar però no pogueren fer-ho o no anaren a votar perquè no pogueren (11,3% del total mostral).

Agregant uns i altres percentatges de les dues vessants de l'abstenció obtenim unes xifres sobre el total del cens electoral que situarien el PSPV-PSOE en un 9,8%, el PPCV en un 9,4%, EUPV en un 2,4%, el BNV en un 1% i UV en un 0,7%. Un 0,5% es referix a altres opcions i un 4,6% votaria en blanc. Això significa que entre l'abstenció de les autonòmiques de 2003 hi havia uns 322.000 potencials votants del PPCV, uns 335.000

potencials votants del PSPV-PSOE, uns 82.000 d'EUPV, uns 34.000 del BNV i uns 24.000 d'UV. La qual cosa posa en evidència que l'abstenció de 2003 perjudica especialment a les forces polítiques que se situen a l'esquerra de l'arc ideològic, i de forma bastant rellevant al BNV, a qui li van faltar uns 5.000 vots escassos per superar la clàusula d'exclusió electoral del 5% al conjunt de la Comunitat Valenciana, i a EUPV, per a qui estos potencials votants representen més de la mitat dels vots obtinguts.

4. Els votants de les Autonòmiques de 2003

Els resultats de les eleccions mostren escassos canvis en la distribució de vots entre les principals opcions polítiques valencianes. Tanmateix, eixa estabilitat amaga certs fluxes entre partits i composicions diverses de les forces socials que els donen suport. En este apartat, revisarem la fidelitat i mobilitat dels votants, els efectes de campanya i la incidència de la ideologia i la composició social dels votants dels partits més rellevants del mapa polític valencià en les eleccions de maig de 2003.

4.1. La mobilitat i fidelitat del votants

Entre 1999 i 2003, les opcions que conserven un major nombre dels seus votants, amb major fidelització, són el PPCV, amb quasi un 75% dels vots de 1999 que romanen com a votants del PPCV el 2003, i el BNV, que conserva un 72% dels seus votants de 1999. Per contra, les opcions amb menors nivells de fidelitat respecte a 1999 són EUPV i UV que, el 2003, només conserven un 53% dels seus antics votants.

La principal fuga de vots de totes les opcions pren la direcció de l'abstenció, i és especialment rellevant, com ja hem assenyalat, en el cas d'EUPV que perd més de la quarta part dels seus vots de 1999 en mans de l'abstenció. Si obviem este fluxe abstencionista, el PPCV perd vots especialment en direcció cap al PSPV-PSOE, però és major el que es dona des del PSPV-PSOE en direcció al PPCV; EUPV té un fluxe rellevant de votants de 1999 que en 2003 voten PSPV-PSOE; mentre que la direcció de les fugides de vot d'UV prenen el camí del PPCV. El BNV no presenta una fuga rellevant cap a cap altra opció, entre 1999 i 2003, més enllà de la que va en direcció a l'abstenció.

És rellevant destacar que entre la població que en 1999 encara no tenia edat per votar, una ampla majoria (47%) es va abstenir el 25 de maig de 2003, però dels que van votar, una majoria ho va fer al PSPV-PSOE. És a dir, en les eleccions autonòmiques de 2003 el PSPV-PSOE va guanyar el PPCV entre la població que votava per primera vegada a unes autonòmiques. Així, pel que fa als fluxes d'entrada, la principal font per

al PPCV cal situar-la en antics votants del PSPV-PSOE, mentre que per al PSPV-PSOE és més rellevant l'arribada de votants que ho feien per primera vegada, que la d'antics votants del PPCV. Tant per a EUPV com per al BNV, el moviment de votants procedents d'haver votat PSPV-PSOE en els anteriors comicis autonòmics és el més rellevant.

Taula 18. Distribució de votants segons vinculació electoral

	És la primera vegada que el vota	Ja l'havia votat alguna altra vegada	Sol votar sempre per ell	Total
PPCV	11,9	38,3	49,8	100,0
PSPV-PSOE	14,0	24,0	62,0	100,0
EUPV	30,0	45,0	25,0	100,0
BNV	48,3	37,9	13,8	100,0
UV	40,0	20,0	40,0	100,0
Altres	55,6	22,2	22,2	100,0
Total	17,0	32,6	50,3	100,0

Font: CIS, Estudi 2519 i elaboració pròpia.

Amb els resultats de les eleccions de maig de 2003 a la mà, tenim que el PPCV i el PSPV-PSOE disposen d'un nucli de ciutadans, quantitativament molt similar, que declaren votar sempre per estes opcions (50% dels votants del PPCV i 62% dels del PSPV-PSOE), i que se situa al voltant de 550.000 per a cadascun. En el pol oposat, trobem al BNV, ja que quasi la mitat dels ciutadans que votaren per esta opció en estes eleccions ho feien per primera vegada. L'origen d'esta afluença de vots primerencs al BNV és, per este ordre: antics votants del PSPV-PSOE, nous votants, antics abstencionistes i antics votants del PPCV.

La valoració general dels resultats de les eleccions per part del conjunt de la població valenciana és més bé positiva (64%). Tanmateix, hem d'assenyalar que esta valoració positiva només supera la negativa en el cas dels votants del PPCV (un 95% dels seus votants valoren positivament el resultat) i d'aquells que votaren nul o en blanc. Tota la resta de ciutadans, votants del PSPV-PSOE, d'EUPV, del BNV, d'UV o d'altres opcions, valoren els resultats de les eleccions autonòmiques del 2003 en un sentit més bé negatiu, en una proporció pròxima als dos terços.

4.2. Els efectes i valoracions de la campanya electoral i la ideologia dels votants

Els moviments de vots poden ser promoguts pel desenvolupament de la campanya o per un seguiment més continuat i, potser, lligat a la posició ideològica del votant. En el cas que ens ocupa, la immensa majoria dels votants tenia decidida la seua opció molt de

temps abans de començar la campanya: un 83%. I això és especialment així per als votants del PSPV-PSOE i d'UV, ja que quasi el 90% dels seus votants de les autonòmiques ho tenien decidit abans de començar la campanya. En el pol oposat, per a EUPV i el BNV, la campanya resulta rellevant, ja que una quarta part (26%) dels vots a EUPV i una quinta (21%) dels del BNV, es decidiren durant la segona setmana de campanya.

De fet, podem assenyalar que al voltant d'un 42% de la població va seguir la campanya amb poc o gens d'interés, encara que també és cert que un 47% declara haver-ho fet amb bastant o molt d'interés. Les diferències d'interés en el seguiment de la campanya dels diversos conjunts de votants no són significatives, tot i que les dades apunten que els votants d'EUPV i del BNV són els que la van seguir amb major interès.

Respecte a la utilitat de la campanya, en aspectes més concrets, els ciutadans valencians pensen que són poc o gens útils, sobre tot pel que fa a la decisió darrera del vot: quasi un 85% dels ciutadans declaren que la campanya els ha servit poc o gens per decidir el seu vot. Va ser de més utilitat per als votants d'EUPV i per als del BNV, i per a qui menys útil va resultar és per als votants d'UV, segons ells mateixos manifesten.

Al voltant d'un 60% dels ciutadans diuen que la campanya resulta poc o gens útil per a informar-se sobre els programes i propostes dels partits que concorren, per a conèixer millor els candidats o per vore les diferències que hi ha entre uns i altres. Tanmateix, hi trobem certes diferències entre votants. Així, la campanya va ser més útil per tal de conèixer programes i propostes per als votants d'EUPV i per als del PPCV; per tal de conèixer millor els candidats, per als votants del PPCV i per als del BNV; i per a copsar les diferències entre opcions, novament per als d'EUPV i per als del PPCV. En tots els casos, són els votants d'UV els que declaren menor utilitat de la campanya. L'aparició dels votants del PPCV en totes tres qüestions, junt al fet que els del PSPV-PSOE, en un 90%, tingueren decidit el seu vot abans de la campanya, ens indica que és la primera d'estes dues opcions polítiques la que aconseguix un bloc important de vot flotant, mentre que el PSPV-PSOE obté una proporció molt elevada de vot fixe.

Siga com siga, una majoria de ciutadans diuen que voten l'opció que voten perquè pensen que és la que millor representa les seues idees i interessos (48%). La segona raó adduïda per justificar el vot és la d'optar pel partit que millor representa els interessos de la Comunitat Valenciana, amb un 23% de respostes. Tanmateix, estes opcions varien significativament entre els votants d'unes opcions i altres. Així, per als votants del PPCV i d'UV, la raó adduïda més rellevant és la de ser el partit que millor defensa els

interessos de la Comunitat Valenciana, mentre que per als votants del PSPV-PSOE i EUPV ho és la de ser el partit que millor representa les idees i interessos personals. Els votants del BNV es mouen a mitjan camí entre les dues respostes: millor defensa dels interessos valencians i millor representació de les pròpies idees. Després trobem algunes especificitats: així, per al PPCV, la consideració de ser el partit més capacit per governar la Comunitat Valenciana és molt rellevant per als seus votants; per al PSPV-PSOE, ho és la fidelitat de qui declara que sempre opta per votar-lo; i, per al BNV, també va resultar rellevant la consideració que presentava al millor de tots els candidats. Queda així que EUPV és el partit en què el referent ideològic és més rellevant per als seus votants.

No és d'estranyar si comprovem que són els votants d'EUPV els que més concentrats estan en l'opció de definir-se d'esquerres. En el quadre adjunt, podem vore que l'autodefinició ideològica i el vot mantenen certes pautes. Així, dos terços dels votants del PPCV (66%) es definixen de dreta o centre dreta, dos terços dels d'EUPV (66%) es definixen d'esquerra, dos terços dels votants del BNV (67%) es declaren d'esquerra o centre esquerra, dos terços dels d'UV (66%) diuen que són de centre o centre dreta, i tres quartes parts dels votants del PSPV-PSOE (75%) es declaren d'esquerra o centre esquerra.

També podem assenyalar que els votants d'opcions d'àmbit estatal (PPCV, PSPV-PSOE i EUPV) presenten una major concentració ideològica dels seus votants en l'eix esquerra-dreta, i amb molt poca probabilitat traspassen el llindar del centre (que arriben a ocupar, però no sobrepassar), en un sentit o altre; mentre que els votants de les opcions territorials valencianes, BNV i UV, ocupen una posició més difusa en l'arc ideològic definit pels extrems esquerra-dreta, tot i restar clarament esbiaixat cap a l'esquerra/centre esquerra, el BNV, i cap al centre/centre dreta, UV. Per a les primeres, les d'àmbit estatal, l'eix d'identitat ideològica (esquerra-dreta) és l'únic definidor posicional i traspassar el llindar del centre suposa una pèrdua total d'identitat política. Per contra, per a les segones, opera també l'eix d'identitat territorial com a definidor posicional, de manera que, en alguns votants, pot primar sobre l'ideològic sense suposar una pèrdua total d'identitat política.

Taula 19. Distribució dels votants segons autoposicionament ideològic⁴ (2003)

⁴ Vore nota 3.

Vot Autonòmiques '03	Autoposició ideològica							Total
	Extrema esquerra	Esquerra	Centre- esquerra	Centre	Centre dreta	Dreta	Extrema dreta	
PPCV	0,0	1,9	1,5	25,1	32,0	34,4	5,0	100,0
PSPV-PSOE	4,6	32,1	43,1	17,9	1,4	0,9	0,0	100,0
EUPV	2,4	65,9	17,1	14,6	0,0	0,0	0,0	100,0
BNV	0,0	44,4	22,2	22,2	7,4	3,7	0,0	100,0
UV	0,0	0,0	16,7	33,3	33,3	16,7	0,0	100,0
Altres	0,0	28,6	28,6	28,6	14,3	0,0	0,0	100,0
Blanc/Nul	0,0	8,3	8,3	50,0	25,0	8,3	0,0	100,0
Total	1,9	20,3	20,1	22,2	16,7	16,5	2,3	100,0

Font: CIS, Estudi 2519 i elaboració pròpia.

Així, la resultant ens diu que un hipotètic votant mitjà d'EUPV es definiria més aviat d'esquerra que de centre-esquerra, mentre que els hipotètics votants mitjans del PSPV-PSOE i del BNV es definirien més aviat de centre-esquerra. Per l'altre costat, tindriem que mentre un votant mitjà del PPCV es definiria clarament de centre-dreta, un d'UV dubtaria entre definir-se de centre o de centre-dreta.

4.3. Les característiques sociodemogràfiques dels votants

La composició social dels votants dels partits ens aporta informació sobre el nivell de penetració en la societat. De fet, a mesura que un partit aconsegueix ampliar la seua presència social, la composició dels seus votants tendix a assimilar-se a la de la mitjana social. És eixa composició parella de votants i conjunt de la societat la que dona als partits el sentit de govern que s'aconsegueix amb el creixement.

Si analitzem la distribució dels votants segons sexe podem percebre algunes diferències segons les quals entre els votants del PPCV, del PSPV-PSOE i d'UV hi ha una majoria femenina, mentre que entre els d'EUPV i del BNV la majoria és masculina. Tanmateix, en este cas, resulta que només la distribució dels votants del BNV es diferencia significativament, en termes probabilístics, de la distribució mitjana de la població, la qual cosa significa una greu mancança de suport social per a esta opció electoral.

Pel que fa a l'edat dels votants, cal assenyalar que els que presenten una edat mitjana més elevada són els del PPCV amb pràcticament 50 anys, mentre que els més joves són els d'EUPV, amb 36 anys i mig, i els del BNV, amb 37 i mig. La distribució dels votants segons la seua edat posa de relleu diferències significatives entre els diversos partits. Així, l'únic partit que presenta una composició d'edats dels seus votants similar a la de la mitjana poblacional és el PSPV-PSOE. La resta tenen votants amb biaxos segons l'edat: el PPCV compta amb el suport d'una població esbiaxada cap a la població de més edat, la seua opció és present molt especialment entre la població amb

55 anys i més (43% dels seus vots), mentre que presenta una descompensació a la baixa entre la població de menys de 25; per l'altre costat, a EUPV el vota una població esbiaxada cap a la població de menys de 34 anys (61%) i entre els votants d'UV hi ha una especial presència de votants amb menys de 25 anys (30%); mentre que allò més destacat de la població que vota al BNV és l'escassa representació de població de més de 64 anys, de manera que el 75% dels seus votants tenen menys de 45 anys.

També respecte al nivell d'estudis de la població que vota, trobem diferències entre els partits concurrents a les eleccions de maig de 2003. Torna a ser el PSPV-PSOE el que presenta una estructura dels seus votants més similar a la mitjana poblacional valenciana. En este cas, el PPCV destaca perquè els seus votants presenten una baixa representació relativa de persones amb estudis mitjans, compensada per una major presència de població amb estudis primaris. Una descompensació simètrica a la que presenta UV⁵. També és significativa l'especial presència de població amb estudis universitaris entre els votants del BNV

Pel que fa a la relació amb l'activitat econòmica, allò més destacat és la important presència de persones jubilades i dedicades a les tasques de la llar entre els votants del PPCV. Tanmateix, el PSPV-PSOE té, entre els seus votants, una concentració de població activa, mentre que la població dedicada a les tasques de llar està infrarepresentada. Entre els votants d'EUPV, és la presència d'estudiants la que supera significativament la mitjana.

Per condició socioeconòmica, els assalariats interins i eventuais voten per sota de la mitjana al PPCV, mentre que els empresaris i professionals amb assalariats ho fan per damunt. Tanmateix, el BNV obté una sobrerepresentació entre els assalariats eventuais i UV entre els professionals i treballadors autònoms. Per professions trobem novament oposicions similars: d'una banda, entre els votants del PPCV els treballadors qualificats i semi-qualificats estan infrarepresentats, mentre que, d'altra, els professionals, tècnics i similars estan sobrerepresentats entre els votants del BNV i els propietaris i gerents d'hostaleria, comerç i agricultura ho estan entre els votants d'UV. Això explicaria que UV obtinga una sobrerepresentació de població no assalariada. Per sectors econòmics, EUPV presenta infrarepresentació en el sector agrícola, el PPCV en el sector industrial

⁵ Açò es consistent amb el fet que UV mantinga un sector rellevant dels seus votants entre la població jove, de menys de 25, on el PP presenta un important buit. Així, podríem assenyalar que l'estratègia del PP d'absorbir votants d'UV no va funcionar entre els sectors més joves d'UV, però va tindre un gran èxit entre els votants de més de 30 anys.

i el PSPV-PSOE en el comercial. Tanmateix, el BNV està sobrerrepresentat en el sector dels serveis públics.

Podem resumir tota esta informació per tal d'intentar copsar els perfils més dispars de votants a les diferents forces polítiques. En eixe sentit, resulta aconsellable tractar el PPCV i el PSPV-PSOE, d'una banda, i EUPV, BNV i UV, d'altra, per tractar-se els primers de dues opcions en posició d'arribar a la majoria i, per tant, disposades a representar al conjunt de la societat, mentre que les altres tres estan més dirigides a determinats sectors socials específics.

Taula 20. Perfils sobrerrepresentats i infrarepresentats (EUPV, BNV, UV)

EUPV		BNV		UV	
Sobrerrepresentat	Infrarepresentat	Sobrerrepresentat	Infrarepresentat	Sobrerrepresentat	Infrarepresentat
Edat: Menys 25	Edat: 45-44	Sexe: Home	Sexe: Dona	Edat: Menys 25	
Edat: 25-34	Agricultura	Estudis: Superiors	Edat: Més de 64	Estudis: Secundaris	
		Actius: Aturats		Propietaris hostaleria, comerç i agricult.	
		Assal. Eventuals		No assalariats	
		Professionals, tècnics i sim.		Autònoms	
		Serveis públics			

Font: CIS, Estudi 2519 i elaboració pròpia.

Comencem l'anàlisi dels partits minoritaris per obtenir informació sobre els sectors socials en els que fonamenten la seua representació. Al quadre, EUPV se'ns presenta com una força política caracteritzada socialment per la joventut dels seus votants, amb una important concentració de votants entre la població de menys de 34 anys. A més a més, és una opció política clarament relacionada amb la industrialització i urbanització, si atenem la seua infrarepresentació entre el sector agrícola.

Pel seu costat, UV ens apareix com una força política lligada als autònoms dels sectors d'activitat d'hostaleria, comerç i agricultura, lligada per tant a les classes mitjanes tradicionals. Amb tot, presenta també un bloc de votants caracteritzats per la seua joventut. Açò podríem explicar-ho, si considerem que la fidelitat dels votants més joves d'UV ha estat superior que la dels més majors, al temps que s'ha produït entrada de nous votants atrets pel component valencianista.

Finalment, també el BNV presenta un perfil bastant nítid del seu nínxol de votants. Així resta palés que ens trobem davant una força política especialment suportada per població vinculada als serveis públics, amb estudis superiors, professionals, tècnics i similars. A diferència d'UV, per tant, estaríem parlant de classes mitjanes emergents, o

el que s'anomenava noves classes mitjanes. Es destacable, però, el buit de representació d'esta formació política entre la població femenina. Una especificitat que no es present en cap altra opció i que limita seriosament les seues possibilitats.

En definitiva, EUPV ens apareixeria com una opció política relacionada amb el cycle vital de determinats sectors socials urbans, UV com una opció pròpia de les classes mitjanes tradicionals i el BNV de les classes mitjanes emergents. Amb tot, en la seua batalla particular per constituir-se en referent de determinats sectors joves, mentre EUPV i UV aconseguixen destacar, el BNV no.

Pel que fa a les dues forces majoritàries, el perfil resulta bastant aclaridor. Tenim que, en contra d'allò que podríem esperar, la força política que va obtenir la majoria, el PPCV, presenta importants diferències significatives respecte a la representació mitjana de la població. Mentre que el PSPV-PSOE manté una composició més similar a la mitjana poblacional entre els seus votants.

Taula 21. Perfils sobrerrepresentats i infrarepresentats (PPCV, PSPV-PSOE)

PPCV		PSPV-PSOE	
Sobrerrepresentat	Infrarepresentat	Sobrerrepresentat	Infrarepresentat
Edat: 55-64	Edat: Menys 25	Actiu: Treballa	Inactiu: Tasques Llar
Edat: Més de 64	Edat: 35-44		Comerç
Inactiu: Jubilats	Estudis: Secundaris		
Inactiu: Tasques Llar	Actiu: Treballa		
Empresaris	Inactiu: Estudiant		
	Assal. Eventual		
	Treballador qualif.		
	Indústria		

Font: CIS, Estudi 2519 i elaboració pròpia.

Concretament, la representació del PPCV de les darreres eleccions autonòmiques està sobredimensionada entre la població de més edat i inactiva, i presenta buits respecte a la proporcionalitat de població jove i activa. Per contra, el PSPV-PSOE manté un perfil de votant més d'acord amb la mitjana poblacional, i tan sols destaca per la seua sobrerrepresentació de població activa que treballa i pels buits entre la població inactiva dedicada a les tasques de la llar i la relacionada amb el sector comercial. Així les coses, en la interrelació entre estes dues forces, que és la que apunta la conformació de govern, podem mantindre que les darreres eleccions autonòmiques les va guanyar el PPCV sobre la base del diferencial que manté entre la població dedicada a les tasques de la llar. A més a més, de fet, el PSPV-PSOE ja va guanyar eixes eleccions entre la població activa que treballa i la població que estudia. Així doncs, les bases de la victòria del

PPCV en maig de 2003 a la Comunitat Valenciana es troba en el diferencial de suport obtingut entre els jubilats i les mestresses de casa, sobre tot d'estes últimes. Amb tot, és rellevant assenyalar que l'opció guanyadora presentava buits significatius entre sectors socials d'especial rellevància: entre la població jove, els treballadors i el sector industrial.

5. Conclusions

La població valenciana ha experimentat una sèrie de canvis demogràfics en huit anys que li estan donant una nova configuració, encara que hi ha algunes situacions que es mantenen. Respecte al seu creixement, destacar que és degut bàsicament als fluxos migratoris. Pel que fa a la seua composició, cal destacar el procés d'envelliment que experimenta la població, especialment significatiu en el cas femení. Paral·lelament la població està cada vegada més formada, abandonant els nivells més baixos per l'educació de segon i tercer grau. Esta redistribució dels nivells educatiu no és igualitària, sinó que afecta especialment a les dones, que protagonitzen el canvi en les cohorts més joves. Tot i el nivell educatiu a què arriben, les dones no formen part dels equips directius d'empreses en tanta proporció com els homes, i en cas d'estar assalariades tenen més d'un 33% de probabilitat d'estar-ho com a eventuals. A més, segueix donant-se una distribució desigual en els sectors econòmics, on hi ha el sector construcció, tradicionalment masculí, però també el sector serveis, on cada vegada trobem més dones. Per tant, podem concloure que els principals processos que afecten la composició del cens poblacional fan referència a la immigració estrangera, l'envelliment, la feminització de la vida social i terciarització de l'activitat econòmica.

Pel que fa a l'abstenció, assenyalar la rellevància de la constància abstencionista. És a dir, hem pogut constatar l'existència d'un bloc d'abstencionistes fixos, que hem quantificat al voltant d'un 12,5% del cens electoral, al que, segons els comicis i el context sociopolític, s'afegix un bloc d'abstencionistes flotants. El bloc abstencionista està especialment representat entre la població jove i la població activa, mentre que és escàs entre els jubilats. L'abstenció és majoritàriament una opció conscientment decidida i les raons adduïdes per optar per ella fan referència al distanciament respecte al sistema polític, en general, o respecte als partits polítics, en particular. En el cas que ens ocupa, a més a més, l'opció per l'abstenció va ser presa amb més freqüència per ciutadans que en cas d'haver votat ho hagueren fet per opcions situades a l'esquerra de l'arc ideològic (PSPV-PSOE, EUPV i BNV).

Finalment, hem detectat un procés mitjançant el qual la competència entre les dues principals forces polítiques es va resoldre amb un lleuger creixement relatiu del PSPV-PSOE, però este creixement opera de manera que evita el creixement del PPCV (entre els nous votants) però no aconsegueix fer-lo retrocedir. De fet, el PSPV-PSOE guanya les eleccions entre la població activa que treballa i entre els estudiants, però les perd entre la població jubilada i la que es dedica a les tasques de la llar, on la victòria del PPCV és molt ampla. Així doncs, potser esta siga esta una victòria bastant inestable, ja que es fonamenta en sectors socials econòmicament dependents, amb una tendència a votar al partit que governa Espanya, la qual cosa fa dependre en gran mesura la propera victòria autonòmica dels resultats de les Eleccions Generals de 2004. I més si tenim en compte que la possible expectativa de canvi pot mobilitzar més votants que en 2003, reduint l'abstenció, la qual cosa implica una major aportació de vots dels sectors socials en què el PPCV obté menys suport.